

Nr 173.

Av herr **Hage m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om ändringar i den proportionella valmetoden vid riksdagsmannaval.

Redan då den proportionella valmetoden antogs av riksdagen stod tydligen fullt klart för var och en, som medverkade till reformens genomförande, att valmetoden var behäftad med fel och brister av synnerligen betänkligt slag. Erfarenheten har sedan dess på ett synnerligen markant sätt visat, att dessa ofullkomligheter i metoden snarare äro större än mindre än man från början antog. Vi skola här nedan tillåta oss peka på en av dessa brister i valmetoden, en brist som för övrigt medför synnerligen betänkliga konsekvenser därigenom, att den fullständigt utestänger från politisk representation tusentals och åter tusentals röstberättigade medborgare, under det att å andra sidan genom denna felaktighet andra röstande beredes en överrepresentation, vartill de ej äro ur några synpunkter berättigade.

Detta missförhållande, bestående däruti att ett visst parti erhåller en större representation än partiets röster berättiga till, under det att ett annat parti erhåller en för liten representation, framträder på ett synnerligen iögonenfallande sätt vid de politiska valen till riksdagens II kammare. Särskilt vid föregående års riksdagsmannaval trädde denna brist i dagen på ett synnerligen markant sätt, till en del beroende däruppå att under de senaste tiderna inom vårt politiska liv framträtt några mindre partigrupper, en för övrigt ofrånkomlig konsekvens i varje land, där den politiska livaktigheten och intresset för politiska stridsfrågor trängts djupare ned i folklagren. En medborgare, tillhörande en sådan mindre partigruppering, har givetvis samma rätt som varje annan medborgare att få den politiska åskådning, som han omfattar, framförd i den lag-

stiftande församlingen genom en representation, som till sin storlek proportionellt motsvarar partigrupperingens ute bland valmännen styrka. Denna oeftergivliga rätt bör den lagstiftande församlingen söka skydda genom reformer av den proportionella valmetoden, ifall det visar sig, att valmännens rätt i detta avseende kringskäres genom nu gällande bestämmelser.

Våra nu gällande bestämmelser angående proportionella val till riksdagens andra kammare äro, som redan nämnts, ej sådana, att denna rätt tillbörligt tillgodoses. De större politiska partierna erhålla med nu gällande valbestämmelser en allt för stor representation i andra kammaren i förhållande till vad deras valmansantal berättigar till, och naturligtvis erhålles denna överrepresentation på de små partiernas bekostnad, vilket allt måste strida mot den proportionella valmetodens grundidé, ty denna grundidé är, att även den allra minsta grupp av medborgare, som sammanslutit sig omkring ett visst program och gå fram under en viss partibeteckning, skall erhålla den representation, vartill gruppens valmansantal berättigar gruppen.

Till belysande av vad här framförts, kunna lämnas några siffror från valen till andra kammaren år 1917. De officiella valsiffrorna för dessa val torde ej ännu föreligga i publicerad form, vadan de valsiffror, som här anförts, äro vad som i tidningspressen framförts. Olika uppgifter angående summan av det för de olika partierna avgivna antalet röster för hela landet ha varit synliga. Enligt en av dessa tidningsuppgifter skulle nämnda summor av avgivna röster för hela landet te sig på följande sätt:

Moderata partiet	181,232	röster
Liberala »	202,101	»
Socialdemokratiska arbetarepartiet	228,926	»
» vänsterpartiet	59,109	»
Jordbrukarnas riksförbund	20,936	»
Bondeförbundet	39,339	»
	<hr/>	
	Summa	731,643 röster

Vore nu hela landet en gemensam valkrets, skulle med användande av den proportionella valmetoden respektive partier erhålla följande antal representanter i andra kammaren (enligt uppgift lämnad av byråassistent Jarl Hemberg vid ett föredrag inom statistiska föreningen):

Moderata partiet	59	mandat
Liberala »	64	»
Socialdemokratiska arbetarepartiet	72	»
» vänsterpartiet	19	»
Jordbrukarnas riksförbund	5	»
Bondeförbundet	11	»

Med nu gällande bestämmelser erhöles nu i stället resp. partier följande representation i andra kammaren (vid samtliga uppgifter i denna motion har hänsyn tagits endast till valsiffror och mandat vid första valet inom varje valkrets, då det för bedömning av denna fråga ej har någon betydelse, om de nya valsiffrorna i valkretsar, där omval skett, medtagas).

Moderata partiet	58	mandat
Liberala »	62	»
Socialdemokratiska arbetarepartiet	86	»
» vänsterpartiet	12	»
Jordbrukarnas riksförbund	3	»
Bondeförbundet	9	»

Förluster och vinster i förhållande till vad resp. partier varit berättigade till i förhållande till sin samlade röststyrka ställa sig alltså på följande sätt:

Moderata partiet	1	mandat	för litet
Liberala »	2	»	» »
Socialdemokratiska arbetarepartiet	14	»	» mycket
» vänsterpartiet	7	»	» litet
Jordbrukarnas riksförbund	2	»	» »
Bondeförbundet	2	»	» »

(Genom omvalen ändrades i någon mån denna partiställning dock icke på sådant sätt, att någon väsentlig ändring åstadkoms.)

Som synes av ovanstående företer valresultatet särskilt för de mindre partierna betydliga mandatförluster i förhållande till det antal mandat, vartill resp. parti på grund av sin samlade röststyrka varit berättigat, vilket även framgår av det förhållandet, att för väljande av en vänster-socialdemokratisk riksdagsman fordrades 4,925 valmän, för väljande av en riksdagsman tillhörande jordbrukarnas riksförbund fordrades 6,978

valmän, för väljande av en riksdagsman tillhörande bondeförbundet fordrades 4,371 valmän, under det att för väljande av en riksdagsman, tillhörande socialdemokratiska arbetarepartiet, endast fordrades 2,662 valmän. Men säkerligen äro de verkliga förlusterna för en del av dessa partier i verkligheten ännu större, beroende därpå att i en mångfald valkretsar funnits ej obetydliga grupper valmän, som helst skulle ha röstat på en kandidat, tillhörande någon av dessa mindre partigrupperingar, men som med kännedom om nuvarande valmetods verkningar ansett sig ej böra framgå med egen kandidat eller egen partibeteckning.

Orsaken till detta felutslag av den proportionella valmetoden, ligger som bekant i det förhållandet, att landet vid riksdagsmannaval ej betraktas som en enda valkrets utan uppdelats i en mångfald små valkretsar. En första åtgärd att åstadkomma en rättelse på detta område — en rättelse, som enligt vårt förmenande ovillkorligen bör ske — måste alltså bli att åstadkomma större valkretsar, varvid i första hand kan ifrågasättas, om ej länen böra utgöra valkretsar. En sådan åtgärd bör ej kunna väcka några betänkligheter under nuvarande förhållanden, ty inom samtliga politiska partier har numera ställningen utvecklats så, att länen utgöra enheter för de politiska sammanslutningarna. Vid kandidatnomineringar m. m. torde det ej heller möta några svårigheter att göra kandidaterna bekanta för valmännen inom länet, då man hittills kunnat föra fram kandidater och göra dem kända inom de i flesta fall tämligen stora valkretsarna. För övrigt kan man säga, att de politiska valen allt mera utvecklats till att valmännen numera rösta på *ett visst parti* ej på *vissa personer*. Från dessa utgångspunkter möta alltså numera inga hinder för att i första hand göra länen till valkretsar.

Men även vid ett sådant valsätt uppnås ej en fullt proportionell rättvisa för partierna vid valen, vilket framgår av rörande denna sak verkställda utredningar. Först om hela landet sammanslås till en enda valkrets, erhålles en riksdagsmannarepresentation, som proportionellt fullt svarar mot resp. partiernas verkliga valmansstyrka.

Emellertid torde det kunna sägas, att en sådan fullständig sammanslagning möter vissa tekniska svårigheter och kanske även ur andra synpunkter ej är fullt så lämplig. Andra vägar måste alltså uppsökas, om man skall nå målet, ett åstadkommande av en verkligt proportionell rättvisa vid de politiska valen till andra kammaren, och ha vi härvid tänkt oss till diskussion framkasta en metod, som skulle bli ett mellanling mellan val i länsvalkretsar och val i hela landet som en valkrets. För att erhålla någorlunda stora valkretsar kunde därvidlag ifrågasättas, om ej vissa mindre län kunde sammanslås två och två till en valkrets,

varjämte Stockholms stad borde utgöra en valkrets, samt städerna Malmö, Lund, Landskrona och Hälsingborg antingen tillsammans utgöra en valkrets eller också ingå i resp. länsvalkretsar. Ävenså borde Göteborgs stad samt städerna Norrköping och Linköping ingå i resp. länsvalkretsar.

Det valförfarande, som härmed framföres och som skulle följas inom dessa nya valkretsar, skulle då gå till på ungefärligen följande sätt:

Först sammanräknas rösterna, avgivna under de olika partibeteckningarna inom varje valkrets. Givetvis blir det då nödvändigt för varje parti att i hela landets samtliga valkretsar använda samma partibeteckning, men torde det med nuvarande centrala ledning för varje parti ej erbjuda någon svårighet åstadkomma något sådant. En fördel skulle då också säkerligen bli med en sådan valmetod, att något stjälande av partibeteckningar eller samgående mellan skilda partier för att åstadkomma ökad representation ej skulle komma ifråga, då någon anledning etablera något sådant samgående ej skulle finnas.

Sedan sammanräkningen inom de skilda valkretsarna skett efter samma metod nu användes, borde det givas en viss tid för överklagning av val, och borde omval i så fall förrättas endast i de valdistrikt, där av någon anledning valet skett mot gällande bestämmelser eller annan orsak till valens upphävande finnes. Sedan omval skett och det preliminära valresultatet för alla valkretsar uträknats, insändas samtliga valprotokoll m. m. till en central statsmyndighet i Stockholm, där ny omräkning för hela landet skulle ske för att åstadkomma, att samtliga partier erhöles det antal mandat, vartill partiet på grund av sitt röstetal vore berättigat. Vid denna omjustering av valresultatet borde tillgå på det sättet, att parti, som erhållit för stor representation, får avstå vederbörligt antal mandat till parti, som erhållit för liten representation ända till dess felaktigheten borteliminerats. Det föreslås härvidlag att detta överförande av mandat skulle ske på följande sätt:

För varje valkrets uppföres det inom valkretsen under respektive partibeteckningar avgivna antalet röster. Nämnda antal röster för varje parti inom varje valkrets, där mandat tagits under partibeteckningen, divideras med antalet inom valkretsen av partiet erhållna mandat, varvid alltså framkommer det genomsnittliga antalet röster, på vilket varje mandat vilar för respektive parti inom de olika valkretsarne. Vidare uträknas inom varje valkrets för varje parti, som ej kunnat inom valkretsen taga ett mandat, det procentuella antalet röster avgivna inom valkretsen under partiets beteckning, varmed partiets röstetal inom valkretsen ingår i den samlade summan av inom valkretsen vid valet av-

givna röster från alla partier. Sedermera sker omföringen från det ena partiet till det andra på det sättet, att för varje parti, som blivit underrepresenterat, uppställas de valkretsar, där mandat ej erhållits, jämte de valkretsar, där mandat erhållits, i en viss ordning. Därvid förfäres så, att den valkrets, där partiets ursprungliga röstetal eller, i fall av erhållet mandat, det reducerade röstetalet utgör det högsta procenttalet av inom valkretsen avgivna samtliga röster i förhållande till antalet röster avgivna av partiet i andra valkretsar, uppställs först för erhållande av mandat för det underrepresenterade partiet, därefter den valkrets, som är närmast i detta avseende m. m. Dessa mandat överföras från något av de överrepresenterade partierna nämligen från de av dessa partier, som inom en viss valkrets erövrat det sist inom valkretsen av partiet tagna mandatet med det procentuellt taget i förhållande till avgivna röster inom valkretsen minsta röstetalet. Justeringen av nämnda fördelning fortsättes på detta sätt, så att det eller de underrepresenterade partierna erhålla fyllnadsmandat i de valkretsar, där deras oreducerade eller reducerade jämförelsetal äro störst, vilka fyllnadsmandat tagas från de överrepresenterade partierna i de valkretsar där deras reducerade jämförelsetal äro procentuellt minst i förhållande till summan av från alla partier inom valkretsen avgivna röster.

Vi göra ej anspråk på att den valmetod, som här föreslagits, skall betraktas som ett slutgiltigt förslag. Möjligt är att en valmetod inom utskottet kan utarbetas, som på ett bättre sätt löser denna fråga. I alla fall framkastas denna linje för undersökning, om den ej är framkomlig, och inskränka vi oss därför till att begära en undersökning av hela frågan, vid vilken undersökning även det här framförda förslaget må tagas under omprövning. Samtidigt kan ju ifrågasättas, om ej försök bör göras att efter samma linjer justera valutlagen, i den mån de från ovanstående utgångspunkter behöva justeras, även för valen till andra kammaren, till landstinget m. fl. institutioner.

Nu kommer säkerligen mot ovanstående förslag att invändas, att det i viss mån upphäver bostadsbandet vid valen eller att det en gång fastställda antal mandat, som tilldelats varje valkrets, kommer att i ett eller annat fall rubbas. För vår del anse vi en sådan invändning sakna betydelse, då vi helst skulle se, att detta bostadsband fullständigt bortfölle. Men även den som håller på bostadsbandet borde ej ha så mycket att invända mot en sådan anordning, som den här föreslagna, ty dels bli dessa rubbningar av mandatens antal inom respektive valkretsar ej så synnerligen betydande, dels tillgodoses naturligtvis valmännens intressen inom de respektive valkretsarne på detta sätt bättre än med nu gällande

bestämmelser. Ty givetvis vill, för att taga exempel, en högerman i en viss valkrets i Norrland, där högern ej kan taga ett mandat, hellre bli representerad genom en högerman från en annan valkrets i Svealand än t. ex. genom en vänstersocialist från hans egen valkrets. Givetvis förutsättes med en sådan ändring av valbestämmelserna, som den här föreslagna, att samtidigt insättes i förordningen om antal riksdagsmän i respektive valkretsar även den bestämmelsen, att antalet skall ökas eller minskas i den mån detta föranledes av omföringar av mandat för erhållande av en verkligt proportionell representation för samtliga partier.

Med hänvisning till de uppslag, som härövan framkastats och vilka givetvis behöva en synnerligen genomgående undersökning, verkställd på grundvalen av förefintlig valstatistik, av huru bestämmelserna skulle komma att verka, hemställes alltså,

att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om, på vilket sätt ändringar i den proportionella valmetoden må kunna komma till stånd för att inom riksdag samt eventuellt även landsting och stadsfullmäktige, som välja medlemmar till första kammaren, en verkligt proportionell representation må kunna komma till stånd.

Stockholm den 26 januari 1918.

Ernst Hage.

Christian Ericson.

C. O. Johansson, Sollefteå.
